

**Broszura
#5**

Świadomie kształtuj swoje życie

**ZAPLANUJ SWOJĄ
PRZYSZŁOŚĆ: PRZYGOTUJ
SIĘ NA CZAS EMERYTURY**

 ANGLE

www.angle-cerp.carloalberto.org

Niniejsza broszura jest piątą z serii pięciu broszur mających na celu poprawę znajomości zagadnień ekonomicznych i finansowych wśród młodzieży. Wiedza ekonomiczna i finansowa to podstawowa wiedza, którą można nabyć na wczesnym etapie życia, aby indywidualne decyzje finansowe były bardziej świadome i skuteczne. Dotyczy to w szczególności decyzji, które mają długofalowe konsekwencje i wymagają myślenia w kategoriach przebiegu całego życia jednostki. Choć pięć broszur jest ze sobą powiązanych i odwołuje się do siebie nawzajem, każdą z nich można czytać niezależnie od pozostałych.

Pierwsza broszura z tej serii zawiera ogólne wprowadzenie do pojęć niezbędnych do podejmowania decyzji finansowych w cyklu życia. Pozostałe cztery publikacje omawiają najważniejsze decyzje ekonomiczne istotne na różnych etapach przebiegu życia. Druga broszura dotyczy wyborów edukacyjnych, takich jak decyzja o tym, kiedy zakończyć naukę i wejść na rynek pracy lub ile wysiłku zainwestować w edukację. Broszura nr 3 dotyczy ekonomii oszczędzania i pożyczania oraz tego, co zrobić z zaoszczędzonymi pieniędzmi. W broszurze nr 4 omówiono wiele aspektów jednej z najważniejszych decyzji finansowych w życiu człowieka - finansowania zakupu własnego domu. Wreszcie Broszura nr 5 (niniejsza) dotyczy emerytury i zabezpieczenia finansowego na okres po przejściu na emeryturę.

Te pięć broszur stanowi część projektu "Gra zespołowa na rzecz edukacji przez całe życie" („A network game for lifecycle education" - ANGLE), finansowanego w ramach programu Erasmus+ Unii Europejskiej. Projekt ten ma na celu promowanie i pogłębianie wiedzy finansowej i ekonomicznej wśród młodszych pokoleń Europejczyków. Przyjęto w nim perspektywę przebiegu życia, aby pomóc młodym ludziom spojrzeć w dłuższym horyzoncie czasowym i zastanowić się nad przyszłymi konsekwencjami podejmowanych przez nich decyzji. Oprócz publikacji, w projekcie ANGLE powstała gra planszowa, która pomaga młodym ludziom doskonalić umiejętności finansowe i ekonomiczne poprzez aktywne zaangażowanie i udział w niej. Lektura broszur jest doskonałym przygotowaniem do gry. Jednak także dla czytelników, którzy nie grają w grę, broszury pomagają zwiększyć świadomość i umiejętności podejmowania ważnych decyzji ekonomicznych i finansowych.

Broszura została przygotowana przez Arthura van Soest z **Tilburg University**.

Opublikowano przy wsparciu finansowym Unii Europejskiej – program **Erasmus+**.

Więcej informacji: <https://www.carloalberto.org/angle-cerp-carloalberto/>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Broszura 5

ZAPLANUJ SWOJĄ PRZYSZŁOŚĆ: Przygotuj się na czas emerytury

Wiele osób będących u końca swojej kariery zawodowej żałuje, że „nie oszczędzało wystarczająco wcześnie” - według najnowszych badań przeprowadzonych przez firmę ubezpieczeniową Aegon, ponad połowa wszystkich pracowników żałuje, że nie zaczęła oszczędzać na emeryturę wcześniej lub że zrobiła sobie przerwę w oszczędzaniu.^{1,2}

Podobnie, w innym badaniu stwierdzono, że "ponad jedna czwarta osób powyżej 65 roku życia zapytanych, czego najbardziej żałują w życiu, wskazała nierozpoczęcie oszczędzania na emeryturę na wcześniejszym etapie życia".³

We wszystkich krajach rozwiniętych znaczna większość osób przechodzi na emeryturę kiedy się zestarzeją: przestają zarabiać i zazwyczaj otrzymują w zamian świadczenie emerytalne. W okresie aktywności zawodowej część zarobków jest potrącana i przeznaczana na sfinansowanie tego świadczenia. Świadczenie emerytalne daje im miesięczny dochód od momentu przejścia na emeryturę aż do śmierci lub po prostu daje im kwotę, którą zgromadzili dzięki swoim składkom w formie majątku, który mogą wykorzystać do utrzymania swojego standardu życia lub wydać w inny sposób. Sposób organizacji emerytur jest różny w różnych krajach i zawodach. W wielu krajach dużą rolę odgrywają emerytury dostarczane przez rząd (pierwszy filar). W innych krajach pracodawcy współpracują z pracowniczymi funduszami emerytalnymi w celu zorganizowania oszczędności emerytalnych dla swoich pracowników (drugi filar). Dodatkowe dobrowolne zabezpieczenie emerytalne można także zorganizować indywidualnie, taki sposób wykorzystują m.in. osoby prowadzące działalność na własny rachunek (trzeci filar).

W tej broszurze skupiamy się na tym, co emerytury oznaczają dla osób przed i po przejściu na nie - nie zaś na instytucjach emerytalnych czy sposobie organizacji systemu emerytalnego. Ogólna idea jest

---

¹ Creative, '[Pension Savings and Members' Biggest Pension Regret](https://creativebenefits.co.uk)', creativebenefits.co.uk.

² Retirement Planner, '[Members' biggest pension regret is "not saving early enough"](https://retirement-planner.co.uk)', [Survey, retirement-planner.co.uk](https://retirement-planner.co.uk).

³ Blue Sky Financial Planning, '[Failing to save for pension is top money regret of over 65s](https://blueskyfp.co.uk)', blueskyfp.co.uk.

taka, że składki emerytalne zasadniczo przekształcają bieżący dochód w przyszły dochód, niezależnie od dokładnego charakteru systemu emerytalnego.

Oszczędności emerytalne mają kluczowe znaczenie dla zagwarantowania odpowiedniego standardu życia i dobrobytu finansowego na starość. W zależności od wielu czynników, niektóre osoby niemal automatycznie zgromadzą odpowiednią emeryturę, podczas gdy inne muszą wykazać się większą aktywnością, aby zaoszczędzić wystarczająco dużo na ten cel. Składki emerytalne w wieku produkcyjnym zapewniają dochód po przejściu na emeryturę, a ze względu na oczekiwany zwrot z inwestycji, składki w młodym wieku mogą być szczególnie cenne, nawet jeśli emerytura jest jeszcze odległa. W związku z tym ważne jest, aby uwzględniać emerytalne konsekwencje wyborów dokonywanych na rynku pracy na wczesnym etapie kariery zawodowej. Praca z dobrym zabezpieczeniem emerytalnym i nieco niższym wynagrodzeniem może być bardziej atrakcyjna niż podobna praca z wyższym wynagrodzeniem, ale bez zabezpieczenia emerytalnego.

W tej broszurze omawiamy główne wspólne cechy systemów emerytalnych w Europie. Wyjaśniamy, dlaczego planowanie emerytalne i emerytury mają znaczenie już dla decyzji dotyczących rynku pracy i planowania finansowego osób na wczesnym etapie ich kariery zawodowej. Rozważamy następujące kwestie:

- Czy należy martwić się o swoją emeryturę przy wyborze pierwszej pracy lub przy podejmowaniu decyzji o zmianie pracy?
- Jeśli masz wybór pomiędzy dobrowolnym oszczędzaniem na emeryturę a oszczędzaniem w inny sposób, jakie czynniki mogą pomóc w podjęciu decyzji?
- Co to znaczy mieć adekwatną emeryturę i jak można sprawdzić, czy emerytura będzie adekwatna?
- Jakie są konsekwencje twojej emerytury dla partnera i dzieci i czy mają one znaczenie dla dokonywanych przez ciebie wyborów?
- W jaki sposób emerytury odnoszą się do twoich planów wcześniejszego lub późniejszego przejścia na emeryturę?
- Jak emerytura mieści się w planowaniu finansów w przebiegu życia?

1. Dwie bardzo różne kariery na rynku pracy

W tej części przedstawiamy kilka ważnych pojęć w kontekście emerytur, posługując się dwoma bardzo różnymi przykładami. Podczas gdy rozwiązania instytucjonalne różnią się znacznie w poszczególnych krajach, główne cechy przygotowania finansowego do emerytury w tych dwóch przykładach są reprezentatywne dla wielu krajów europejskich.

1. Julia: pracownica z wzorcową emeryturą

Julia zrobiła karierę w sektorze publicznym, pracując dla kilku ministerstw na różnych stanowiskach. Zaczynała jako młoda urzędniczka, pomagając w pisaniu raportów politycznych dla Ministerstwa Pracy, a po serii awansów w różnych ministerstwach, w wieku 63 lata, jest szefową jednego z departamentów Ministerstwa Finansów. Ponieważ ciągle pracowała w sektorze publicznym, nie było żadnych zmian w jej systemie emerytalnym. Część jej wynagrodzenia zawsze była przeznaczana na gromadzenie środków emerytalnych, a jej pracodawca dokładał jeszcze większą część. Był to domyślny plan oferowany przez jej pracodawcę (i innych pracodawców w sektorze publicznym). Julia nie musiała się tym zbytnio przejmować, tak długo jak pozostawała w sektorze publicznym i automatycznie co miesiąc gromadziła uprawnienia emerytalne.

Podążając za radą swoich kolegów, Julia zawsze śledziła stan swojej emerytury, ponieważ zdawała sobie sprawę, że proces zapewnienia sobie odpowiedniej emerytury rozpoczyna się już na wczesnym etapie kariery zawodowej. Teraz, gdy osiągnęła wiek 63 lat, chce uzyskać bardziej szczegółowy obraz swojej sytuacji finansowej po przejściu na emeryturę. Jeśli chodzi o majątek poza emeryturą, wszystkie swoje oszczędności ulokowała w dom, dzięki czemu w zeszłym miesiącu spłaciła ostatnią ratę kredytu hipotecznego: jest teraz całkowicie wolna od długu hipotecznego! Z drugiej strony, nie posiada ona żadnego majątku finansowego.

Ostatnio Julia nie tylko studiuje raport o emeryturach, który otrzymuje co roku, ale również odwiedza stronę internetową, na której może skorzystać z narzędzia do badania swoich możliwości wyboru w momencie przejścia na emeryturę. Pierwszą rzeczą, jaką chce wiedzieć, jest to, ile środków zgromadziła przez te wszystkie lata i ile może jeszcze dodać w nadchodzących latach. Jej oficjalny wiek emerytalny to 67 lat, czyli wiek, w którym pracodawca zazwyczaj zachęca do przejścia na emeryturę. Jeśli chce, może przejść na emeryturę wcześniej.

Skumulowany majątek emerytalny Julii przedstawiono na poniższym rysunku. Gdyby Julia przeszła na emeryturę teraz, jej zgromadzone środki na emeryturę wyniosłyby 680 tys. euro (lewa strona wykresu na rysunku). Jeśli będzie pracować do 67 roku życia, oczekiwana kwota (przy założeniu, że jej zarobki nie ulegną zmianie) wyniesie 800 tys. euro (prawa strona wykresu). Im dłużej pracuje, tym wyższa będzie łączna kwota. Dzieje się tak z dwóch powodów: po pierwsze, tak długo jak Julia pracuje, ona i jej pracodawca dokonują nowych wpłat. Po drugie, składki z przeszłości są inwestowane przez fundusz emerytalny, a stopa zwrotu z inwestycji jest dodatnia. Im dłużej majątek pozostaje zainwestowany, tym wyższa będzie jego ostateczna wartość.

Chociaż nie ma to bezpośredniego związku z tym, co Julia może robić po przejściu na emeryturę, interesujące jest obserwowanie, jak gromadzi się majątek emerytalny (patrz różne kolory na wykresie, pomijając żółtą linię na górze). Pomarańczowa część na dole to wkład własny Julii, czyli kwota, którą wpłacała i wpłaca bezpośrednio przez lata, odjęta od jej wynagrodzenia brutto. Część jasnoniebieska to kwota płacona bezpośrednio przez jej pracodawcę. (Nie jest to część płacy brutto Julii, ale wiąże się z dodatkowymi kosztami pracy dla pracodawcy).

Ciemnoniebieska część wykresu pochodzi z zysku z inwestycji. To zdecydowanie największa część (440 tys. euro w wieku 63 lat i ponad 500 tys. euro w wieku 67 lat)! Wynika to z faktu, że wiele składek zostało wpłaconych już wiele lat temu, na wcześniejszych etapach kariery Julii. Ta część jej majątku emerytalnego miała wiele czasu aby rosnąć, z przeciętnymi dodatnimi stopami zwrotu w ciągu kilku lat. Z broszury 1 dowiedzieliście się już, że w długim okresie czasu całkowity zysk z inwestycji może być znaczny, nawet przy niewielkiej rocznej stopie zwrotu.

Ćwiczenie 1 Majątek emerytalny zakumulowany w różnym wieku (patrz Broszura 1, aby znaleźć informacje o procencie składanym)

- Założmy, że stopa zwrotu wynosi 4%, a Ty rozpoczynasz inwestycję z majątkiem 10 000 euro. Pozostawiasz pieniądze w spokoju i nie dokonujesz nowych wpłat. Jaką wartość majątku będziesz miał po 10 latach? Po 30 latach? Ile czasu potrzeba, aby podwoić kwotę, z którą zaczynałeś?
- Założmy teraz, że wpłacasz 10 000 euro co roku przez 10 lat. Stopa zwrotu wynosi ponownie 4%. Jaką wartość majątku posiadasz po 10 latach? Założmy, że wszystkie wpłaty są dokonywane 1 stycznia i chcemy znać wartość na koniec roku, w którym dokonano ostatniej wpłaty.

Odpowiedzi

- a. Przy procencie składanym, po 10 latach otrzymujemy $10\,000 \times (1 + 0,04)^{10} = 10\,000 \times (1,04)^{10} = 14\,802,44$ euro; po 30 latach otrzymujemy $10\,000 \times (1 + 0,04)^{30} = 10\,000 \times (1,04)^{30} = 32\,433,98$ euro. Po k latach kwota ta wynosi $10\,000 \times (1,04)^k$. Jeśli ustalimy kwotę równą 20 000 euro, otrzymamy $(1,04)^k = 2$. Teraz $(1,04)^{17} = 1\,948$ i $(1,04)^{18} = 2\,026$, więc potrzeba 18 lat, aby podwoić kwotę.
- b. Pierwszy wkład (dokonany w $t = 0$) ma 10 lat na wygenerowanie zysku, więc jego wartość końcowa wynosi $10\,000 \times (1 + 0,04)^{10}$. Drugi wkład jest dokonywany rok później i ma tylko 9 lat na wygenerowanie zysku, więc jego wartość końcowa wynosi $10\,000 \times (1 + 0,04)^9$ itd. Ostatni wkład ma jeden rok na wygenerowanie zwrotu, a jego wartość końcowa wynosi $10\,000 \times (1,04)$. Całkowita wartość wszystkich wkładów w momencie $t = 10$ wynosi $10\,000 \times (1,04^{10} + 1,04^9 + \dots + 1,04^1) = 10,000 \times 1,04 \times (1 + 1,04 + \dots + 1,04^9)$. Korzystając ze wzoru na szereg geometryczny (patrz Broszura 2) lub po prostu sumując 10 liczb, okazuje się, że wartość ta wynosi $10\,400 \times (1 - 1,04^{10}) / (1 - 1,04) = 10\,402 \times 0,4802 / 0,04 = 124\,863$ euro.

Zakładając, że Julia przejdzie na emeryturę w wieku 67 lat, kwota 800 tys. euro brzmi świetnie, ale w rzeczywistości nie wiele jej mówi. Zasady funkcjonowania jej funduszu emerytalnego oznaczają, że nie może ona wykorzystać tej kwoty w dowolny sposób. Będzie ona wykorzystywana do generowania miesięcznego dochodu od momentu przejścia na emeryturę, tak długo jak będzie żyła. (Julia jest osobą samotną - w przeciwnym razie, w przypadku śmierci Julia, można by również zawrzeć umowę z jej partnerem.) W zasadzie miesięczny dochód pozostanie taki sam przez resztę jej życia w kategoriach siły nabywczej, to znaczy, że zmiany cen będą uwzględniane poprzez podniesienie nominalnej kwoty świadczenia. Oznacza to, że aby ocenić, co Julia może zrobić z tą kwotą może założyć, że ceny pozostaną takie same w czasie; jeśli się zmieniają, jej koszty utrzymania i jej dochód zmienią się w ten sam sposób.

Roczne świadczenie wypłacane przez cały okres życia Julia nazywa się **rentą dożywotnią (emeryturą)**. Jej wysokość zależy oczywiście od całkowitego majątku emerytalnego w momencie przejścia na emeryturę (wykorzystanego do zakupu renty dożywotniej), a także od wieku emerytalnego: jeśli Julia przejdzie na emeryturę później, oczekiwana liczba lat, przez które będzie otrzymywać rentę, zmniejszy się - a zatem miesięczna kwota może być wyższa. Korzystając ze wspomnianego narzędzia na stronie internetowej poświęconej emeryturom, Julia oblicza, że jej miesięczny dochód przed opodatkowaniem (brutto) z renty dożywotniej, jeśli przejdzie na emeryturę w wieku 67 lat, wyniesie 3 200 euro. Jeżeli przejdzie na emeryturę w wieku 63 lat, będzie to 2 800 euro. Korzystając z przepisów dotyczących podatku dochodowego, które mają zastosowanie do Julii, narzędzie pokazuje, że jej miesięczny dochód po opodatkowaniu (dochód netto) z renty dożywotniej wyniesie około 2 080 euro, jeśli przejdzie na emeryturę w wieku 67 lat, i 1 904 euro, jeśli przejdzie na emeryturę w wieku 63 lat.

RENTA DOŻYWOTNIA

Renta dożywotnia (annuitet) to produkt, który wypłaca regularny dochód. Szczególnym przypadkiem takiej renty jest emerytura. Raz wypłacona nie może zostać zmieniona i jest wypłacana do końca życia, niezależnie od tego, jak długo się żyje. Stanowi ona zatem ubezpieczenie na wypadek długowieczności: nigdy nie zabraknie ci pieniędzy, nawet jeśli będziesz żyć znacznie dłużej niż przeciętny człowiek.

Otrzymywany dochód zależy od ilości pieniędzy w twoim planie emerytalnym, wieku w momencie rozpoczęcia wypłacania renty dożywotniej oraz innych opcji, które można wybrać (np. świadczenia dla partnera, jeśli umrzesz przed nim/nią). W zależności od charakteru planu emerytalnego, kwota ta może również zależeć od warunków rynkowych w momencie zakupu renty dożywotniej.

Ćwiczenie 2 (dochód z emerytury dożywotniej):

- Wyjaśnij, dlaczego emerytura dożywotnia oznacza ubezpieczenie od bardzo długiego życia.
- Sprawdź, czy procentowa różnica między dochodem netto i brutto jest większa, jeśli Julia przejdzie na emeryturę w wieku 67 lat, niż jeśli przejdzie na emeryturę w wieku 63 lat. Czy potrafisz wyjaśnić, dlaczego?
- Założmy, że Julia przechodzi na emeryturę w wieku 67 lat. W wieku 67 lat oczekiwany okres dalszego życia Julii wynosi około 21 lat. Oblicz całkowitą kwotę brutto, jaką spodziewa się otrzymać w ciągu tych 21 lat (tylko całkowitą kwotę, nie wartość bieżącą). Porównaj tę kwotę z jej majątkiem emerytalnym w wieku 67 lat.
- Gdyby Julia miała partnera i chciała, aby otrzymywał część jej emerytury, jeśli umrze przed nim, czy miesięczna kwota, którą otrzyma, będzie wyższa, niższa czy taka sama?

Odpowiedzi

- Im dłużej żyjesz, tym wyższe są twoje całkowite koszty utrzymania. Jeśli po prostu wydasz swój majątek, ryzykujesz, że jeśli będziesz żył bardzo długo, zabraknie ci pieniędzy. W przypadku emerytury dożywotniej ryzyko to jest zabezpieczone, ponieważ emerytura dożywotnia gwarantuje taki sam dochód każdego roku do końca życia.
- Liczba 2 080 to 65% z 3 200, natomiast 1 904 to 68% z 2 800. Wynika to z faktu, że system podatkowy jest zawsze progresywny: im wyższy dochód brutto, tym większy procent dochodu brutto płacony jest jako podatek dochodowy, a więc tym niższy procent, który pozostaje jako dochód po opodatkowaniu.
- Łącznie 21 lat, po 12 miesięcy w każdym roku, a więc $12 \times 21 \times 3\,200$ euro = 806 000 euro. Różni się to od wysokości emerytury w wieku 67 lat (800 000 euro), ponieważ po 67 roku życia kwota ta nadal przynosi zyski. Z drugiej strony, istnieją również koszty i składka ubezpieczeniowa pobierana przez instytucję wypłacającą emeryturę, które zmniejszają miesięczne świadczenie.
- Niższa, ponieważ część zgromadzonego przez Julię majątku emerytalnego zostanie przeznaczona na ubezpieczenie jej partnera.

Wyżej wymienione kwoty w zasadzie nie zależą od zysków, jakie fundusz emerytalny osiąga z zainwestowanego majątku uczestników, ponieważ to plan **o zdefiniowanym świadczeniu** (*defined benefit, DB*). (Istnieje niewielkie ryzyko, że fundusz emerytalny znajdzie się w trudnej sytuacji finansowej i będzie zmuszony obniżyć kwoty, które przekazuje wszystkim swoim uczestnikom, ale Julia postanawia to zignorować). Inaczej byłoby w przypadku planu o **zdefiniowanej składce** (*defined contribution, DC*) (patrz broszura 1), w którym roczny dochód emerytalny zależy bezpośrednio od zysków, jakie fundusz emerytalny osiąga na rynku finansowym.

Ostatnim krokiem w ocenie adekwatności emerytury Julii jest porównanie jej z tym, co chciałaby wydawać po przejściu na emeryturę. Jej fundusz emerytalny oferuje narzędzie również do tego celu. Julia może wskazać, ile pieniędzy spodziewa się wydać miesięcznie na różne kategorie dóbr i usług: kredyt hipoteczny lub czynsz, ogrzewanie, elektryczność i inne koszty stałe, ubezpieczenie, transport, żywność i artykuły pierwszej potrzeby, opiekę osobistą, zdrowie, zajęcia rekreacyjne i inne. Po zsumowaniu tych wydatków otrzymujemy dochód, którego będzie potrzebować.

PROGRAMY ZDEFINIOWANEGO ŚWIADCZENIA (DB) I ZDEFINIOWANEJ SKŁADKI (DC)

Program emerytalny o zdefiniowanym świadczeniu (DB) jest rodzajem programu emerytalnego, który obiecuje określone płatności emerytalne, obliczane na podstawie historii zarobków pracownika, stażu pracy i wieku. Nie zależy on bezpośrednio od indywidualnych zysków z inwestycji. Tradycyjnie, wiele instytucji rządowych i publicznych, jak również wiele większych firm, oferuje plany DB. Składki są zazwyczaj wpłacane przez pracodawcę (jako dodatek do pensji pracownika) i pracownika (z części pensji brutto) i są często traktowane preferencyjnie podatkowo. Plan DB jest zdefiniowany w tym sensie, że formuła świadczenia jest określona i znana z góry.

I odwrotnie, w przypadku **programu emerytalnego ze zdefiniowaną składką (DC)**, formuła obliczania składek pracodawcy i pracownika jest zdefiniowana i znana z góry, ale świadczenie, które ma być wypłacone, nie jest znane. W wielu krajach i dla wielu zawodów, uczestnictwo w planie jest obowiązkowe. Czasami składki są elastyczne w pewnych granicach, więc pracownik może (do pewnego stopnia) wybrać, ile zainwestować w majątek emerytalny. W innych przypadkach nie ma żadnej elastyczności i wszystko odbywa się automatycznie.

Aby pomóc jej w tym trudnym zadaniu, fundusz emerytalny informuje ją, jakie wydatki w każdej kategorii poniosłoby przeciętne gospodarstwo domowe o podobnych dochodach. Julia może skorzystać z tych kwot, ale prawdopodobnie będzie od nich odbiegać. Na przykład, jest właścicielką swojego domu i spłaciła już całkowicie kredyt hipoteczny, więc jej koszty mieszkaniowe będą znacznie niższe niż punkt odniesienia. (Zobacz też Broszurę 3, która opisuje kluczowe zasady zarządzania budżetem.)

Julia stwierdza, że spodziewa się wydać 2 000 euro miesięcznie, ale istnieje niepewność: może również chcieć wydać więcej. Na przykład, jeśli pogorszy się jej stan zdrowia, może zechcieć zatrudnić kogoś do sprzątnięcia i robienia zakupów. Uważa ona jednak za bardzo mało prawdopodobne, że będzie potrzebowała więcej niż 2 300 euro miesięcznie. W razie potrzeby mogłaby również wykorzystać swój majątek mieszkaniowy i nabyć *odwróconą hipotekę*, co umożliwiłoby jej wydanie części pieniędzy zainwestowanych w dom bez konieczności przeprowadzki. (Więcej na temat kredytów hipotecznych i mieszkań można znaleźć w Broszurze 4.)

Ćwiczenie 3 (wcześniejsza emerytura i wiązanie końca z końcem):

- a) Czy doradziłbyś Julii, aby przeszła na emeryturę w wieku 63 lat? Dlaczego tak? Dlaczego nie?
- b) Jeśli Julia upiera się, aby przejść na emeryturę w wieku 63 lat, ponieważ ma już naprawdę dość swojej pracy (i nie sądzi, żeby inna płatna praca miała być lepsza). Co może zrobić, aby było to finansowo wykonalne?

Odpowiedzi

- a) Bez dodatkowego dochodu odpowiedź wydaje się być jednoznacznie przecząca, ponieważ jej miesięczny dochód (1 904 euro) nie wystarczyłby na pokrycie spodziewanych kosztów utrzymania (2 000 euro).
- b) Zasadniczo istnieją dwie możliwości. Jedną z nich jest wydanie mniej niż pierwotnie planowała i zaakceptowanie niższego standardu życia. Ma to tę oczywistą wadę, że Julia nie będzie mogła sobie pozwolić na luksusy, do których jest przyzwyczajona. Drugą możliwością jest pożyczanie pieniędzy. W jej przypadku najatrakcyjniejszym sposobem na to jest prawdopodobnie odwrócona hipoteka. Pozwoliłoby jej to wydać oszczędności, które zainwestowała w swój dom.

2. Albert i Joe: Sami sobie szefami

Albert i jego partnerka Joe zawsze cenili sobie niezależność i z dumą twierdzą, że nigdy nie pracowali dla szefa. Nie oznacza to oczywiście, że nie pracowali: przez lata utrzymywali się z pracy na własny rachunek. Albert przez wiele lat pracował jako niezależny fotograf, a jego partnerka jest dziennikarką-freelancerką. Od kilku lat specjalizują się w historii i architekturze, a obecnie oferują głównie piesze wycieczki z przewodnikiem, pokazując zagranicznym i krajowym turystom historyczne atrakcje i piękną architekturę miasta. Lubią swoją pracę, bardzo poważnie traktując słowa Marka Twaina z Broszury nr 1: „Znajdź pracę, którą lubisz wykonywać, a nigdy nie będziesz musiał pracować ani jednego dnia w swoim życiu.”

Albert i Joe zawsze starali się cieszyć życiem bardziej niż oszczędzać na niepewną przyszłość lub odległą starość. Wynajmowali mieszkanie w centrum miasta, a większość dochodów, których nie wydawali,

przeznaczali na podróże do egzotycznych miejsc, takich jak Brazylia czy Tajlandia. W związku z tym nie zgromadzili żadnego majątku finansowego ani mieszkaniowego.

Chociaż Albert i Joe lubią swoją pracę i nie mają zamiaru przechodzić na emeryturę, to ostatnio napotkali pewne problemy zdrowotne i zaczęli się zastanawiać, czy to nie okaże się trwałe. Oboje niedawno skończyli 60 lat i po raz pierwszy w życiu zastanowili się nad swoją przyszłością finansową w nieco dłuższej perspektywie, wykraczającej poza kolejną wycieczkę do innego egzotycznego zakątka świata. Porozmawiali z przyjaciółmi i poszperali w Internecie, aby dowiedzieć się o podstawach systemu emerytalnego w ich kraju.

Pierwszą rzeczą, jaką odkryli, było to, że podobnie jak w wielu innych krajach, system emerytalny składa się zasadniczo z **trzech filarów**. Po pierwsze, będą oni uprawnieni do emerytury państwowej (pierwszy filar), gdy tylko osiągną oficjalny wiek emerytalny 67 lat. Zgodnie z przepisami obowiązującymi w ich kraju, zapewni im to podstawowy dochód w wysokości około 1 000 euro miesięcznie - wystarczający, aby utrzymać ich z dala od ubóstwa, jeśli nie mają długów lub nadmiernych kosztów stałych, takich jak bardzo wysoki czynsz. Emeryturę tę otrzymają w każdym przypadku - niezależnie od tego, czy będą nadal pracować, czy nie. Dopóki zachowują swoje miesięczne zarobki, jest to po prostu dodatkowy dochód każdego miesiąca - coś, na co warto czekać!

Drugi filar nie ma zastosowania do Joe i Alberta, ponieważ zawsze prowadzili oni działalność na własny rachunek i nigdy nie pracowali jako pracownicy najemni. Jak prawie wszyscy pracujący na własny rachunek i wykonujący wolny zawód, nie odprowadzali i nigdy nie będą odprowadzać składek na emeryturę pracowniczą. Mogliby dobrowolnie tworzyć swoją własną emeryturę w trzecim filarze, ale do tej pory tego nie robili - mieli inne priorytety! Teraz mogą tego żałować, ale do tej pory cieszyli się życiem i nie ma powodu do natychmiastowej paniki, zwłaszcza dopóki nadal pracują.

Do jakich wniosków mogą dojść Joe i Albert i co powinni zrobić w kwestii planowania swojej przyszłości? Pierwszy wniosek, do którego dochodzą, jest taki, że prawdopodobnie nie jest dobrym pomysłem, aby przejść na emeryturę wcześniej niż w wieku 67 lat lub nawet w tym wieku. Doprowadziłoby to do dramatycznej utraty zarobków i braku innych źródeł dochodu, na których mogliby się oprzeć. Ich jedynym dochodem byłaby emerytura państwowa. Musieliby przenieść się do

znacznie tańszego mieszkania, prawdopodobnie na obrzeżach miasta zamiast w tętniącym życiem centrum, i radykalnie zmienić swój styl życia.

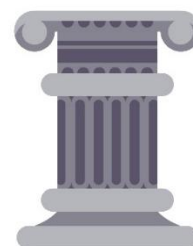
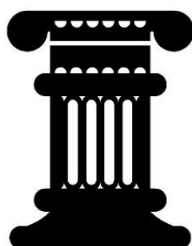
TRZY FILARY W WIĘKSZOŚCI EUROPEJSKICH SYSTEMÓW EMERYTALNYCH

Pierwszy filar: emerytura państwowa, organizowana na poziomie krajowym. Zwykle wypłaca się z niego miesięczną rentę, która może zależeć od liczby lat pobytu w danym kraju, zarobków danej osoby i historii składek lub potrzeb danej osoby (tj. innych źródeł dochodu). W niektórych krajach (np. we Włoszech, Francji, Polsce i Niemczech) pierwszy filar jest głównym zabezpieczeniem emerytalnym, podczas gdy w innych krajach (np. w Holandii) zapewnia on jedynie podstawowy dochód, który wystarczy, by nie popaść w ubóstwo na starość. Emerytury z pierwszego filaru są zwykle finansowane z podatków lub składek obecnych pracowników (tzw. system repartycyjny).

Drugi filar: emerytura powiązana z funduszem zakładowym (zwykle DB lub DC i często obowiązkowa), z niezależnym zarządzaniem inwestycjami przez fundusz emerytalny lub firmę ubezpieczeniową (zwykle zorganizowaną za pośrednictwem pracodawcy lub grupy pracodawców w tym samym sektorze). Uzupełnia on emeryturę państwową i ma na celu pomóc pracownikom w wyrównaniu poziomu konsumpcji w cyklu życia i utrzymaniu standardu życia w momencie przejścia na emeryturę.

Trzeci filar: dobrowolne oszczędności emerytalne w różnych formach, w tym pracowniczych i prywatnych planów oszczędnościowych, oferowanych przez firmy ubezpieczeniowe, banki lub inne instytucje finansowe. Mogą one uzupełniać emerytury z pierwszego i drugiego filaru lub zastępować je w przypadku grup o niewielkich oszczędnościach z pierwszego lub drugiego filaru, takich jak osoby samozatrudnione.

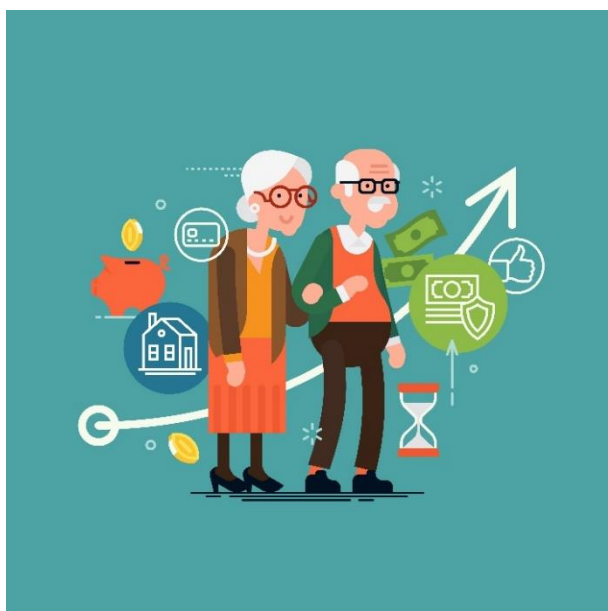
Na krótką metę nie stanowi to dla nich problemu, o ile tylko pozostaną zdrowi i będą czerpać radość z wykonywanej pracy. W końcu zaletą bycia swoim własnym szefem jest to, że nie ma obowiązkowej emerytury związanej z wiekiem, a Joe i Albert mogą robić to, co robią teraz, tak długo, jak pozwala im na to zdrowie. Mogą też stopniowo ograniczać swój wysiłek, pracując mniej godzin. Emerytura państwowa pozwoliłaby im na to w wieku 67 lat bez zmniejszenia miesięcznego dochodu.

Istnieje jednak ryzyko związane ze starzeniem się i pogarszającym się stanem zdrowia. Mniejsze problemy zdrowotne, z którymi już się borykają, uświadomiły im, że prawdopodobnie nie będą mogli lub nie będą chcieli wykonywać tej samej pracy na przykład w wieku 77 lat, a negatywne wstrząsy zdrowotne mogą nadejść nawet wcześniej. W końcu, decydują się rozpocząć planowanie emerytury!

Joe i Albert są obecnie na tyle zdrowi, że mogą pracować tyle samo co wcześniej i zarabiać tyle samo. Postanawiają zmienić swój styl życia i zrezygnować z niektórych jego elementów, ograniczając na przykład liczbę i ekstrawagancję swoich egzotycznych wycieczek i wizyt w wytwornych restauracjach. W ten sposób, jak sądzą, mogą zaoszczędzić około 10 000 euro rocznie w nadchodzących latach. Postanawiają zainwestować te pieniądze w trzeci filar dobrowolnej emerytury i umawiają się na spotkanie z wiarygodnym doradcą finansowym poleconym przez znajomych, aby to zorganizować.

Doradca finansowy od razu z entuzjazmem zabiera się do tworzenia porządnego i wykonalnego planu. Przez chwilę chce powiedzieć, jak bardzo żałuje, że Albert i Joe nie przyszli do niej wcześniej, bo wcześniejsze inwestycje dałyby dodatnie średnie stopy zwrotu przez więcej lat, a zgromadzenie przyzwoitego majątku emerytalnego byłoby znacznie tańsze (patrz historia Julii). Zachowuje jednak te myśli dla siebie, bo nie ma sensu obwiniać klientów za coś, czego nie mogą cofnąć.

Ponieważ emerytura państwowa zapewnia podstawowy dochód, a horyzont czasowy jest dość długi, doradca uważa, że Albert i Joe powinni zainwestować swoje pieniądze w ryzykowne aktywa finansowe, aby zwiększyć oczekiwaną stopę zwrotu. Radzi zainwestować emeryturę w firmę, która gwarantuje, że pieniądze będą wykorzystywane wyłącznie do finansowania społecznie odpowiedzialnych i zrównoważonych przedsiębiorstw. Firma przekonująco argumentuje, że oczekiwana roczna stopa zwrotu z inwestycji wynosi 5%.

Ćwiczenie 4 Akumulowanie majątku emerytalnego – *ćwiczenie opcjonalne, wymagające poważnych obliczeń*

- a. Załóżmy, że Albert i Joe inwestują 10 000 euro rocznie przez następne pięć lat. Nie chcą się zobowiązać do inwestowania większej kwoty w ciągu kolejnych pięciu lat, ale zamierzają pozwolić, aby inwestycja rosła przez kolejne pięć lat. Jaki będzie ich oczekiwany majątek emerytalny po 10 latach?
- b. Nie ma gwarancji, że rzeczywisty zwrot będzie zawsze wynosił 5%, ale ich doradca finansowy przekonuje, że jest bardzo mało prawdopodobne, aby średni zwrot spadł poniżej 2% (najgorszy przypadek). Może się zdarzyć kilka lat z ujemnymi stopami zwrotu, ale najprawdopodobniej zostaną one zrekompensowane przez lata ze stopami zwrotu wyższymi niż 5%. Jest również bardzo mało prawdopodobne, że średnia stopa zwrotu będzie wyższa niż

8% (najlepszy przypadek). Jaka będzie wysokość majątku emerytalnego po 10 latach w tych dwóch skrajnych przypadkach?

- c. Doradca finansowy jest prawdziwym ekspertem i wie, że składki emerytalne można odliczyć od podatku. Ponieważ Albert i Joe nie zgromadzili jeszcze dużego majątku emerytalnego w stosunku do swoich zarobków mają prawo do takiego zwolnienia, oznacza one odroczenie płatności podatku. Albert i Joe mogą zainwestować znacznie więcej niż 10 000 euro rocznie. Ich (krańcowa) stawka podatkowa wynosi 37,5%. Jaką kwotę mogą zainwestować każdego roku, jeśli kwota netto (po opodatkowaniu), którą przeznaczają na oszczędności emerytalne, wynosi 10 000 EUR? Jaka będzie odpowiedź na pytanie a, jeśli zamiast 10 000 EUR zainwestują tę kwotę?

Odpowiedzi

- a. Kwota inwestycji wynosi 10 000 euro rocznie przez pięć lat, przy stopie zwrotu 5% przez okres 10 lat. Podobnie jak w ćwiczeniu 1b, oczekiwany majątek emerytalny po 10 latach wynosi $(1 + 0,05)^5 \times 10\,000 (1,05 + 1,05^2 + \dots + 1,05^5) = 10\,000 \times (1,05)^6 \times [1 - (1,05)^5]/(1 - 1,05) = 74\,048,74$ euro.
- b. Zastosowanie podobnych obliczeń przy różnych stopach zwrotu daje następujące wyniki: jeśli stopa zwrotu wynosi 0,02, to wynik wynosi 58 605,94 euro; jeśli stopa zwrotu wynosi 0,08, to wynik jest równy 93 095,58 euro.
- c. Ponieważ stawka podatkowa wynosi 37,5%, jeżeli kwota, którą inwestują w majątek emerytalny wynosi $1/(1-0,375) \times 10\,000 = 16\,000$ euro, wówczas podatek, który będą musieli zapłacić, jest pomniejszony o 37,5% tej kwoty (czyli o 6 000 euro). Oznacza to, że ich oszczędności emerytalne netto wyniosą 10 000 euro. W takim przypadku ich majątek emerytalny wynosi $1,6 \times 74\,048,74 = 118\,478$ euro. Sporo więcej niż kwota uzyskana w a!

OPODATKOWANIE Z ODROZONYM TERMINEM PŁATNOŚCI

Odroczone opodatkowanie oznacza, że składki emerytalne są zwolnione z podatku dochodowego. Zamiast tego, dochód z emerytury jest opodatkowany w momencie jego otrzymania przez osobę fizyczną (po przejściu na emeryturę). Wiele krajów wykorzystuje to jako narzędzie do stymulowania oszczędności emerytalnych. Najczęstszą sytuacją jest to, że dochód jest wyższy w latach pracy niż po przejściu na emeryturę. Ponieważ krańcowe stawki podatkowe rosną wraz z dochodem, oznacza to, że odroczenie opodatkowania nie tylko opóźnia płacone podatki, ale również zmniejsza całkowity podatek dochodowy płacony w ciągu całego życia.

Przed podjęciem decyzji Albert i Joe chcą wiedzieć, co tak naprawdę oznacza dla nich zgromadzona kwota kapitału emerytalnego. Warunkiem korzystnego opodatkowania jest przeznaczenie tej kwoty na zakup renty dożywotniej, w tym przypadku renty na dwa życia: Alberta i Joe. Dla uproszczenia podzielmy tę kwotę na dwie równe części, które posłużą do wykupienia dwóch oddzielnych rent, jednej na życie Alberta, a drugiej na życie Joe. Oznacza to, że żyjący małżonek otrzymuje po śmierci drugiego małżonka otrzymuje połowę tego, co otrzymywała para.

Doradca finansowy proponuje zakup dwóch prostych rent dożywotnich o określonych kwotach rocznych i bez ryzyka związanego ze zmieniającymi się warunkami na rynkach finansowych. Albert i Joe zamierzają ubiegać się o swoje renty po ukończeniu 67 lat. Sytuacja jest taka sama dla każdego z nich i zasadniczo taka sama jak dla Julii w poprzednim przykładzie. Jediną różnicą jest łączna wartość majątku emerytalnego, ale wysokość renty jest proporcjonalna do wartości majątku emerytalnego: jeśli majątek emerytalny jest dwukrotnie wyższy, miesięczna renta przed opodatkowaniem jest również dwukrotnie wyższa.

Ćwiczenie 5 Dochód z renty dożywotniej – ćwiczenie opcjonalne, wymagające poważnych obliczeń

- a) Korzystając z danych dotyczących renty Julii i łącząc je z wynikami z ćwiczenia 4c, określ oczekiwaną wysokość miesięcznej renty przed opodatkowaniem dla Alberta i Joe indywidualnie oraz dla pary.
- b) Wyznacz te same kwoty, ale teraz w najgorszym scenariuszu z ćwiczenia 4.
- c) Załóżmy, że Alberta i Joe obowiązują te same zasady opodatkowania (system podatkowy traktuje ich jak osoby, które uzyskują taki sam dochód). Co możesz powiedzieć o miesięcznych kwotach po opodatkowaniu, których mogą oczekiwać Albert i Joe?

Odpowiedzi

- a) Przejście na emeryturę w wieku 67 lat dało Julii majątek emerytalny w wysokości 800 000 euro. Za tę kwotę mogłaby kupić rentę w wysokości 3 200 EUR miesięcznie (przed opodatkowaniem). Albert i Joe oczekują, że ich łączny majątek emerytalny wyniesie 118 478 EUR, czyli po 59 239 EUR na każdego z nich. Zakładając, że wszystko działa proporcjonalnie (pomijając koszty stałe i zakładając, że firma Julii oraz Alberta i Joego działa w ten sam sposób), dałoby to miesięczną rentę brutto w wysokości $59\,239/800\,000 \times 32 = 237$ euro miesięcznie dla każdego z nich lub 474 euro dla pary. Byłby to dodatek do ich podstawowej emerytury w wysokości 1 000 euro miesięcznie, więc ich całkowity dochód wyniósłby 1 474 euro miesięcznie.
- b) W najgorszym przypadku ich majątek emerytalny wyniósłby $1,6 \times 58\,606 = 93\,770$ euro (po 46 885 euro na osobę). Dałoby im to dochód dożywotni w wysokości 375 euro miesięcznie plus podstawowa emerytura w wysokości 1 000 euro.
- c) Część dochodu, którą trzeba będzie zapłacić w formie podatków, będzie niższa niż w przypadku Julii (nawet jeśli Julia przeszła na emeryturę w wieku 63 lat; patrz ćwiczenie 2), ponieważ ich dochody są niższe, a system podatkowy jest progresywny. Ich dochód netto będzie więc wynosił co najmniej $0,68 \times 1\,474 = 1\,002$ euro miesięcznie.

3. Systemy emerytalne w poszczególnych krajach

Dwa studia przypadków przedstawione powyżej dają wgląd w skomplikowany świat emerytur. Aby uzyskać więcej szczegółów, bardzo ważne są przepisy obowiązujące w danym kraju. Każdy kraj ma swój własny system emerytalny, z jego własnymi zawiłościami, zaletami i wadami. W tej broszurze nie jest możliwe wyjaśnienie cech wszystkich tych systemów emerytalnych. Niektóre systemy emerytalne są z pewnością lepsze od innych i istnieje międzynarodowy ranking, z którego eksperci emerytalni są dumni w niektórych krajach, takich jak Holandia i Dania, a mniej dumni w innych krajach, w tym, być może zaskakująco, w Japonii (patrz Wykres 1).

Wykres 1 The 2019 Melbourne Mercer Global Pension Index

Grade	Index Value	Countries	Description
A	>80	Denmark Netherlands	A first class and robust retirement income system that delivers good benefits, is sustainable and has a high level of integrity.
B+	75–80	Australia	A system that has a sound structure, with many good features, but has some areas for improvement that differentiates it from an A-grade system.
B	65–75	Canada Chile Finland Germany Ireland New Zealand Norway Singapore Sweden Switzerland	
C+	60–65	France Hong Kong SAR Malaysia UK USA	A system that has some good features, but also has major risks and/or shortcomings that should be addressed. Without these improvements, its efficacy and/or long-term sustainability can be questioned.
C	50–60	Austria Brazil Colombia Indonesia Italy Peru Poland Saudi Arabia South Africa Spain	
D	35–50	Argentina China India Japan Korea Mexico Philippines Thailand Turkey	A system that has some desirable features, but also has major weaknesses and/or omissions that need to be addressed. Without these improvements, its efficacy and sustainability are in doubt.
E	<35	Nil	A poor system that may be in the early stages of development or non-existent.

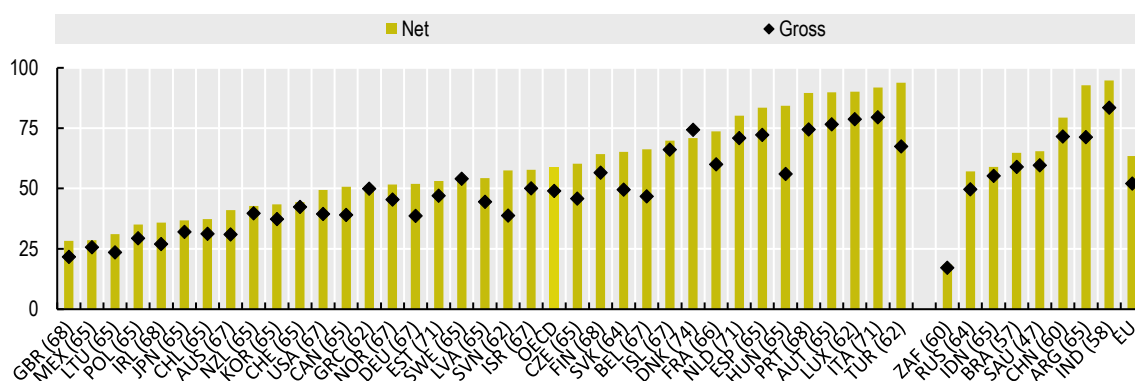
Źródło: Tabela 5 w <https://info.mercer.com/rs/521-DEV-513/images/MMGPI%202019%20Full%20Report.pdf>.

Jednym z kryteriów rankingu jest stopa zastąpienia netto przeciętnego pracownika, tj. stosunek dochodu emerytalnego netto do zarobków netto przed przejściem na emeryturę. Kwota ta różni się znacznie w poszczególnych krajach, jak pokazano na Wykresie 2. W Unii Europejskiej (UE) średnia stopa zastąpienia netto w 2018 r. dla przeciętnie zarabiającego wynosiła około 64%, wahając się od mniej niż 28% w Wielkiej Brytanii do ponad 90% we Włoszech.

Jednak przeciętny zarabiający nie jest jedyną osobą, która ma znaczenie. Być może najważniejszym czynnikiem jest sposób, w jaki system emerytalny zapobiega ubóstwu wśród osób starszych (powiedzmy, populacji osób w wieku 65 lat i starszych). Wykres 3 mówi nam, że w Korei Południowej i Chinach ubóstwo wśród osób starszych jest bardzo wysokie, znacznie wyższe niż w innych grupach wiekowych, podczas gdy w krajach takich jak Holandia i Francja ubóstwo wśród osób starszych jest dość rzadkie. Można to w dużej mierze wyjaśnić systemem emerytalnym, który zapewnia podstawowy dochód prawie wszystkim, niezależnie od zatrudnienia i historii zarobków.

Wykres 2 Stopy zastąpienia netto i brutto dla przeciętnie zarabiającej osoby

Źródło: OECD Pensions at a Glance, 2019. W nawiasach podano oficjalny wiek emerytalny.⁴

Ćwiczenie 6 Korzystając z wykresu 2, odpowiedz na poniższe pytania.

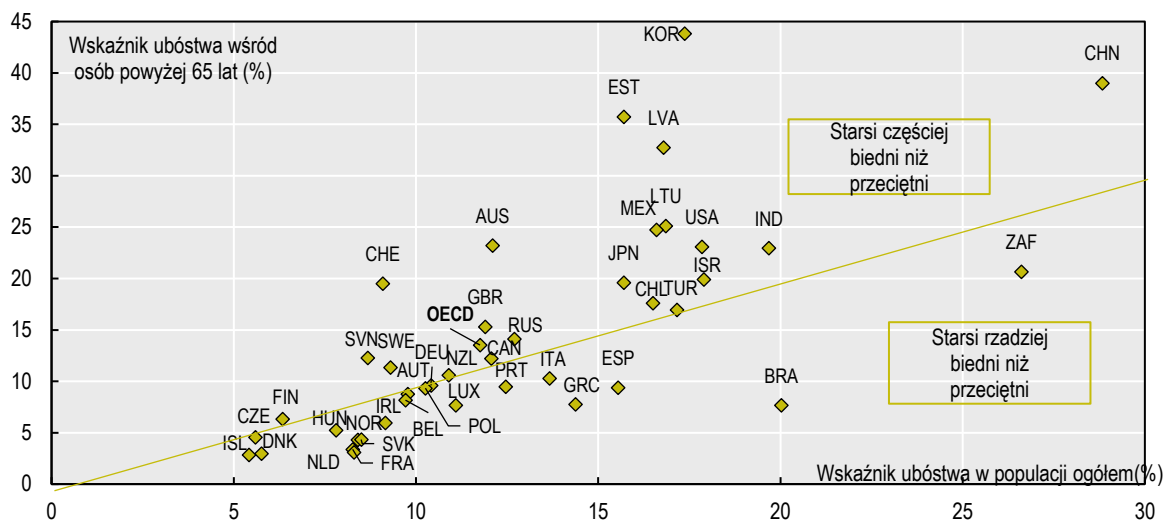
- Jaka jest średnia stopa zastąpienia netto dla przeciętnie zarabiającej osoby w krajach UE?
- Który kraj UE miał najwyższą stopę zastąpienia netto dla przeciętnie zarabiającego, a który kraj UE miał najniższą?
- Dlaczego stopa zastąpienia netto jest zazwyczaj wyższa niż stopa zastąpienia brutto?

Odpowiedzi

- Około 65%. Patrz słupek histogramu po prawej stronie rysunku.
- Najniższą stopę zastąpienia netto miała Wielka Brytania, a najwyższą - Włochy.
- Dzieje się tak dlatego, że stawka podatkowa jest wyższa dla wyższych dochodów. Ponieważ dochód przed emeryturą jest wyższy niż po przejściu na emeryturę, podatek jest również wyższy przed niż po przejściu na emeryturę.

⁴ Patrz <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/b630ed29-en/index.html?itemId=/content/component/b630ed29-en#figure-d1e28616>.

Wykres 3 Wskaźniki ubóstwa dochodowego według wieku, osoby starsze w porównaniu z ludnością ogółem w 2016 r. lub ostatnim dostępnym roku

Źródło: OECD Pensions at a Glance, 2019.⁵

Ćwiczenie 7 Korzystając z wykresu 3, odpowiedz na poniższe pytania.

- Jaka jest średnia stopa ubóstwa wśród osób starszych w OECD? A stopa ubóstwa dla całej populacji?
- Które kraje w UE mają najniższy poziom ubóstwa wśród osób starszych? Czy są to również kraje o najniższych wskaźnikach ubóstwa dla całej populacji?

Odpowiedzi

- Patrz ciemnoniebieski znacznik; około 14% wśród osób starszych i około 12% dla całej populacji.
- Dania, Francja i Holandia mają najniższe wskaźniki ubóstwa wśród osób starszych (około 3%). Republika Czeska ma najniższy wskaźnik ubóstwa dla całej populacji (mniej niż 6%).

Jeśli chcesz dowiedzieć się więcej szczegółów na temat systemu emerytalnego w swoim kraju, możesz znaleźć niesamowitą ilość informacji w Internecie, być może zbyt wiele. Lepszym punktem startowym dla większości osób jest prawdopodobnie skonsultowanie się z kierownikiem działu kadr, starszym kolegą lub ekspertem - przyjacielem lub członkiem rodziny.

⁵ Zobacz <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/fb958d50-en/index.html?itemId=/content/component/fb958d50-en#figure-d1e41733>.

GŁÓWNE ZAGADNIENIA DO ROZWAŻENIA

- Warto uwzględnić **konsekwencje emerytalne wyboru pomiędzy różnymi miejscami pracy**. Jeśli pracodawca przyczynia się do gromadzenia zasobów emerytalnych, można to postrzegać jako odroczony zarobek. Dobre zabezpieczenie emerytalne może zrekompensować niższe wynagrodzenie. Dotyczy to już wczesnych etapów kariery zawodowej.
- Co do zasady (choć nie zawsze), stała praca najemna w dużej lub średniej firmie automatycznie wiąże się z uczestnictwem w **programie emerytalnym**. W innych przypadkach, szczególnie przy samozatrudnieniu lub wykonaniu wolnego zawodu, należy dokonać własnego rozeznania.
- Jeśli możesz wybrać, ile zaoszczędzić na emeryturę, pamiętaj, że **inwestowanie w majątek emerytalny jest często korzystniejsze niż inwestycje w inne aktywa finansowe**, ze względu na preferencyjne podatkowo traktowanie składek emerytalnych, a niekiedy także dopłaty do składek emerytalnych wnoszone przez pracodawcę.
- Składki wpłacane w młodszym wieku mają więcej czasu na wygenerowanie dodatniego zwrotu i zazwyczaj zapewniają większy wzrost emerytury niż składki wpłacane tuż przed przejściem na emeryturę. Dlatego warto **zacząć planować swoją emeryturę na wczesnym etapie kariery zawodowej**, zwłaszcza jeśli nie podlegasz obowiązkowemu systemowi emerytalnemu.
- Istnieje wiele **różnych planów emerytalnych** (np. obowiązkowe lub nie, DB lub DC, opłacane przez pracodawcę lub pracownika, indywidualne lub grupowe). Emerytury o zdefiniowanej składce są zazwyczaj bardziej ryzykowne niż emerytury o zdefiniowanym świadczeniu, ponieważ wysokość emerytury zależy bezpośrednio od warunków panujących na rynkach finansowych.
- Istnieje wiele innych **źródeł ryzyka**: inflacja (siła nabywcza vs. wartość nominalna), ryzyko bezrobocia, zmienność zarobków, skład gospodarstwa domowego (rozwód, wdowieństwo), wydatki na leczenie itd. To sprawia, że nie da się wszystkiego idealnie zaplanować. Ta niepewność może zachęcać do rozważnych wyborów i uwzględnienia najgorszego scenariusza.
- Znaczenie mają nie tylko dochody po przejściu na emeryturę, ale również **wydatki**. Jeśli wiemy, że po przejściu na emeryturę będziemy wydawać znacznie mniej (np. wcześniej już spłacimy całkowicie kredyt hipoteczny), niższa emerytura może wystarczyć do utrzymania dotychczasowego standardu życia.
- Po przejściu na emeryturę **majątek emerytalny może zostać przekształcony w emeryturę dożywotnią (annuitet)**. Czasami jest to obowiązkowe, a czasami można zdecydować się na natychmiastowe otrzymanie części (wypłata programowana) lub nawet całości (wypłata jednorazowa) swojego majątku emerytalnego. Emerytura dożywotnia zazwyczaj zapewnia stałą kwotę do chwili śmierci, zabezpieczając przed brakiem pieniędzy z powodu dłuższego życia niż przewidywano. Gwarantuje ona, że dochód przestanie być wypłacany dopiero w przypadku śmierci.

- Z drugiej strony, **wypłata jednorazowa zapewnia płynność finansową**, którą można wykorzystać na wiele sposobów - na przykład na spłatę kredytu hipotecznego. Jeśli umrzesz, to co zostanie z wypłaty jednorazowej, jest przekazywane spadkobiercom.
- Jeśli masz partnera lub dzieci na utrzymaniu, należy oczywiście **rozważyć finansową adekwatność swojej emerytury w kontekście całego gospodarstwa domowego**. Na przykład, ważne jest, aby dokładnie przyjrzeć się, co stałoby się z dochodami gospodarstwa domowego, gdybyśmy umarli przed lub po przejściu na emeryturę. W większości przypadków można wybrać (nieco niższą) emeryturę dożywotnią, która zapewni partnerowi dochód po twojej śmierci.
- **Termin przejścia na emeryturę ma ogromne znaczenie dla rocznego dochodu po przejściu na emeryturę**. Jeśli wiek emerytalny jest elastyczny, można opóźnić przejście na emeryturę, jeśli majątek emerytalny jest niższy niż oczekiwano. Stopniowe przechodzenie na emeryturę (praca w niepełnym wymiarze godzin w starszym wieku) może być również atrakcyjną opcją.

Realized with the financial support of the European Union - Erasmus+ project n. 2020-1-IT02-KA203-079758

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Cover photo: Unsplash.com

Find more information on ANGLE: www.angle-cerp.carloalberto.org